

AGRESSIV XULQ-ATVORNING O‘SMIRLAR IJTIMOIYLASHUVIGA TA’SIRI: NAZARIY YONDASHUVLAR

Rajabboyev Asror Alisherovich-Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch
davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Elektron pochta: asror@urdu.uz

tel: +998 93 676 20 92

Annotatsiya: Ushbu maqola agressiv xulq-atvorning o‘smirlar ijtimoiylashuviga ta’sirini nazariy yondashuvlar nuqtai nazaridan tahlil qiladi. Maqolada psixologiya va sotsiologiyadagi asosiy nazariyalar, xususan, ijtimoiy o‘rganish nazariyasi, psixoanalitik yondashuv va ekologik tizimlar nazariyasi ko‘rib chiqiladi. Agressiv xulq-atvorning shakllanishi va uning ijtimoiylashuv jarayoniga ta’siri oila, tengdoshlar guruhi va jamiyatning kengroq kontekstida tahlil qilinadi. Maqola agressiv xulq-atvorni o‘smirlarning ijtimoiy munosabatlariga salbiy va ijobiy ta’sirlarini aniqlashga qaratilgan bo‘lib, ilmiy tadqiqotlar va amaliy yondashuvlar uchun asos yaratadi.

Kalit so‘zlar: agressiv xulq-atvor, o‘smirlar, ijtimoiylashuv, nazariy yondashuvlar, psixologiya.

O‘smirlik davri inson hayotidagi muhim bosqich bo‘lib, bu davrda ijtimoiylashuv jarayoni shaxsiyatning shakllanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Agressiv xulq-atvor o‘smirlarning ijtimoiy muhit bilan o‘zaro munosabatlariga jiddiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ushbu maqola agressiv xulq-atvorning ijtimoiylashuv jarayoniga ta’sirini tushunish uchun psixologiya va sotsiologiyadagi asosiy nazariy yondashuvlarni tahlil qiladi. Maqolaning maqsadi – agressiyani o‘smirlarning ijtimoiy ko‘nikmalariga ta’sirini nazariy asosda ko‘rib chiqish va bu sohada keyingi tadqiqotlar uchun yo‘nalishlarni aniqlashdir.

1. Ijtimoiy o‘rganish nazariyasi. Ijtimoiy o‘rganish nazariyasi (Bandura, 1977) agressiv xulq-atvorning asosan atrof-muhitdan o‘rganilishi va taqlid qilinishi orqali shakllanishini ta’kidlaydi[1]. O‘smirlar oila, tengdoshlar yoki ommaviy axborot vositalaridagi agressiv xatti-harakatlar modellarini kuzatib, ularni o‘z xulq-atvorlarida qo‘llaydi. Masalan, zo‘ravonlikka duch kelgan yoki zo‘ravonlikni ommaviy axborot vositalarida ko‘rgan o‘smirlar o‘z munosabatlarida shunga o‘xshash xatti-harakatlar

ko‘rsatishi mumkin. Bu nazariya ijtimoiylashuv jarayonida ijobiy modellar taqdim etish orqali agressiyani kamaytirish mumkinligini ko‘rsatadi.

[1]: Bandura, A. (1977). Social Learning Theory. Prentice Hall.

2. Psixoanalitik yondashuv. Psixoanalitik nazariya (Freud, 1920) agressiyani ichki konfliktlar va instinktlar natijasi deb hisoblaydi[2]. O‘smirlik davrida shaxsiyatning “id”, “ego” va “superego” o‘rtasidagi muvozanat buzilishi agressiv xulq-atvorning kuchayishiga olib keladi. Masalan, ota-ona nazoratining yo‘qligi yoki haddan tashqari qattiqqo‘llik o‘smirda g‘azab va norozilikni keltirib chiqarishi mumkin, bu esa ijtimoiy munosabatlarda salbiy aks etadi. Psixoanalitik yondashuv ijtimoiylashuv jarayonida emotsional barqarorlikni ta‘minlash zarurligini ta‘kidlaydi. [2]: Freud, S. (1920). Beyond the Pleasure Principle. Standard Edition.

3. Ekologik tizimlar nazariyasi. Bronfenbrennerning ekologik tizimlar nazariyasi (1979) o‘smirlarning xulq-atvorini ularning atrof-muhitdagi turli tizimlar (mikro-, mezo-, ekzo- va makrotizimlar) bilan bog‘laydi[3]. Agressiv xulq-atvor oila, maktab va jamiyatdagi salbiy omillar natijasida yuzaga kelishi mumkin. Masalan, ijtimoiy-iqtisodiy qiyinchiliklar yoki tengdoshlar guruhidagi salbiy ta‘sir o‘smirning ijtimoiy munosabatlarida agressiyani kuchaytiradi. Ushbu nazariya ijtimoiylashuvni yaxshilash uchun kengroq ijtimoiy muhitga e‘tibor qaratishni talab qiladi. [3]: Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development. Harvard University Press.

4. Agressiv xulq-atvorning ijtimoiylashuvga ta‘siri. Agressiv xulq-atvor o‘smirlarning ijtimoiy munosabatlariga ham ijobiy, ham salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Salbiy tomondan, agressiya tengdoshlar guruhida izolyatsiyaga, maktabda muvaffaqiyatsizlikka va ijtimoiy qoidalarni qabul qilmaslikka olib keladi. Ijobiy tomondan esa, ba‘zi hollarda agressiya o‘z manfaatlarini himoya qilish yoki guruh ichida yetakchilikni egallash vositasi sifatida xizmat qilishi mumkin. Nazariy yondashuvlar bu ikki tomonlama ta‘sirni tushunish uchun turli linzalar taqdim etadi.

Xulosa. Agressiv xulq-atvor o‘smirlarning ijtimoiylashuv jarayoniga murakkab ta‘sir ko‘rsatadi. Ijtimoiy o‘rganish nazariyasi atrof-muhitning rolini, psixoanalitik yondashuv ichki psixologik omillarni, ekologik tizimlar nazariyasi esa kengroq ijtimoiy kontekstni ta‘kidlaydi. Ushbu nazariyalar birgalikda agressiv xulq-atvorning kelib chiqishini va uning ijtimoiylashuvga ta‘sirini tushunishga yordam beradi. Kelgusida ushbu nazariyalarni amaliy tadqiqotlar bilan birlashtirish orqali agressiyani boshqarish va ijtimoiylashuvni yaxshilash bo‘yicha samarali strategiyalar ishlab chiqilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bandura, A. (1977). Social Learning Theory. Prentice Hall.
2. Freud, S. (1920). Beyond the Pleasure Principle. Standard Edition.
3. Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development. Harvard University Press.
4. Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. Annual Review of Psychology, 53, 27-51.
5. Patterson, G. R. (1982). Coercive Family Process. Castalia Publishing.

**Research Science and
Innovation House**